
СТАТИИ

РЕШЕНИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВТА НА ЧОВЕКА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ – РАВНОСМЕТКАТА ЗА 2013 Г.

*Светла Маргаритова**

За разлика от предходните три години видимата част от работата на Европейския съд по правата на човека по отношение на българските жалби е доста по-скромна, защото **постановените решения – както по основателност, така и по допустимост, са двойно по-малко**. Не се наемам да бъда съдник на тази международна институция, нито познавам нещата „от кухнята“, за да дам обяснение за причините за намаления брой приключили производства. Вероятно, ако Съдът периодично представяше информация на сайта си и за явно недопустимите жалби, решени от едноличен съдия по отделни държави, тогава бихме могли да добием по-пълна представа за натовареността в неговата работа.

Не мога да отмина обаче обстоятелството, че през 2013 г. са приключили производства (с решения по основателност или допустимост), по които жалбите са били регистрирани основно през периода 2003–2007 г.¹ **Следователно средната продължителност на процедурата е между 7 и 10 години**. Така се губи възможността за позитивно въздействие върху институциите при наличието на установени сериозни проблеми.

Все пак възприетата политика на „приоритетно разглеждане“ на дела по преценка на самия Съд му е позволила да реагира по-бързо при установени драстични нарушения на разпоредби от Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) или при потенциално съществуващ риск от многобройни и повтарящи се нарушения, който би могъл да доведе до структурен проблем. Така Съдът се е произнесъл с решения по допустимост или основателност по четири жалби от 2008 г., по две – от 2009 г., по три – от 2010 г., по седем – от 2011 г. и по една – от 2012 г.

През отминалата 2013 г. Европейският съд постанови **26 решения по същество (основателност)** по жалби, депозирани срещу България. От тях 5 са от комитет от

* Доцент, доктор по право.

¹ *Gancho Stanev Delev* – жалба № 1116/03, 19.11.2013 г.

трима съдии (което означава, че става въпрос за повтарящи се нарушения и добре установена практика по подобни оплаквания), а останалите 21 – от отделение от седем съдии.

Наред с това бяха постановени и **38 решения по допустимост**. С част от тях са одобрени **приятелски споразумения или едностранни декларации** на правителството (в случаите, когато то изразява готовност по своя инициатива да признае допуснатото нарушение и да изплати обезщетение независимо от становището на жалбоподателя). През 2013 г. Европейският съд постанови **12 такива решения**, в голяма част от които бяха обединени за общо разглеждане по няколко жалби, и така балансът на прекратените производства на това основание бе значителен, защото бяха решени общо 22 жалби. В повечето от случаите това бяха оплаквания, свързани с нарушения на правото на справедлив процес в разумен срок и липсата на ефективно вътрешноправно средство за защита – както по наказателни, така и по граждански дела (чл. 6, т. 1 и чл. 13). Това се отнася за първото полугодие на 2013 г., когато все още новият механизъм за компенсация, въведен с измененията на Закона за съдебната власт (ЗСВ)², бе под наблюдение от Съда, който трябваше да проконтролира доколко препоръките, дадени на българското правителство в пилотните решения *Фингър срещу България* и *Димитров и Хамънов срещу България*³, са изпълнени. На 25 юни 2013 г. той постанови две решения по допустимост⁴, с които прие, че въведеният компенсаторен механизъм представлява ефективно вътрешноправно средство за защита по отношение на прекомерната продължителност на производства пред гражданските, наказателните и административните съдилища в България. Доколкото с § 8 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Закона за отговорността на държавата и общините за вреди (обн., ДВ, бр. 98 от 2012 г.) бе предвидено, че той ще бъде приложен и по отношение на вече депозирани и регистрирани жалби преди влизането в сила на новия механизъм, Европейският съд

² С въвеждането на новата глава III „а“ на Закона за съдебната власт, в сила от 1 октомври 2012 г., и съответните промени в Закона за отговорността на държавата и общините за вреди, в сила от 15 декември 2012 г.

³ *Finger v. Bulgaria* (жалба № 37346/05, 10.05.2011 г.) and *Dimitrov and Hamanov v. Bulgaria* (жалби № 48059/06 и 2708/09, 10.05.2011 г.)

⁴ Първото е по жалба № 65187/10 – *Anton Antonov Balakchiev and others*, в която шестима жалбоподатели повдигат оплакване за прекомерната продължителност на съдебно производство пред гражданските съдилища по повод реституционен спор за възстановяване собствеността върху индустриално предприятие, национализирано след 1944 г. Съдебната процедура приключва през 2010 г., когато исковата им претенция е отхвърлена.

Второто решение по повод жалба № 6194/11 на *Polyana Ivanova Valcheva* и жалба № 34887/11 на *Enyo Nikolov Abrashev*, които са по повод прекомерна продължителност на наказателни производства. Вж. § 47–63 от решението.

стига до извода, че горечитираните жалби са недопустими. След тази дата множество жалбоподатели получиха кратки писма, в които ги уведомяваха, че с решение на едноличен съдия жалбата им е обявена за недопустима поради неизчерпване на вътрешните средства за защита, като им бе препоръчано да използват новия механизъм на глава трета „а“ ЗСВ. Статистика за броя на прекратените жалби на това основание не е налична.

По други 3 жалби Съдът прекрати производството поради липса на комуникация, загуба на интерес или смърт на жалбоподателя. Той прие, че не във всички случаи роднините на жалбоподателя (дори и тези по права линия) могат да бъдат конституирани вместо самия жалбоподател – било поради твърде личния характер на засегнатите права⁵, било поради липсата на доказателства, че преустановената комуникация между жалбоподателя и неговите родители се дължи на неговата смърт и това обстоятелство не може да се приравни на ситуация на безследно изчезнало лице⁶.

В останалите **23 решения** (от общо посочените 36) Европейският съд намери, че **жалбите са недопустими или явно необосновани по различни причини** – пропускане на 6-месечния срок от датата на приключване на вътрешното производство или допуснатото нарушение (в случаите, когато липсва вътрешноправно средство за защита), неизчерпване на наличните средства за защита в националното законодателство, загуба на качеството „жертва“ и др. под.). Някои от тези решения на Европейския съд заслужават самостоятелен и подробен анализ, защото са доста спорни или повдигат въпроси, които очевидно следва да се имат предвид от юристите, работещи в областта на Европейската конвенция. Авторът ще фокусира вниманието върху тях във втората част на настоящата статия.

Решения по съществуващото на спора

Анализът на решенията по основателност (а това са именно тези, за които преди всичко съобщават медиите) сочи, че **Съдът е констатирал 57 нарушения, които обхващат почти всички текстове на Конвенцията, по 25 жалби** (т.е. средно на жалба се падат по две такива). По една от тях оплакването е намерено за допустимо, но неоснователно⁷. В 13 случая е установено едно нарушение, в 8 – две. **Своеобразен „рекорд“ бележи жалбата Гуцанови срещу България⁸, по която**

⁵ *Goranov v. Bulgaria*, 47687/07, Décision (Quatrième Section, Comité), 2.07.2013 г..

⁶ *Kadzoev v. Bulgaria*, 56437/07, Décision, Cour (Quatrième Section), 1.10.2013 г.

⁷ *Galina Kostova v. Bulgaria*, жалба № 36181/05, 12.11.2013 г.

Вж. и моята статия по въпроса: <http://www.pravanachoveka.com/решението-на-европейския-съд-по-делот/2286/#more-2286>.

⁸ *Gutsanovi v. Bulgarie* (жалба № 34529/10) 15.10.2013 г..

Европейският съд в решението си установява 9 нарушения (две по чл. 3, две по чл. 5, т. 3, едно по чл. 6, т. 2 и по чл. 8 и две по чл. 13 във вр. с чл. 3 и чл. 8).

Както и през предходната 2012 г., прегледът на установените нарушения по отделни текстове на Конвенцията сочи, че **преобладават тези, които са свързани с наказателноправната материя**. Общо по чл. 2, чл. 3, чл. 5 и чл. 6 в неговите наказателни аспекти са установени 27 нарушения: три – по чл. 2, шест – по чл. 3, десет – по чл. 5, четири – по чл. 6, две – по чл. 8 и по едно – по чл. 10 и по чл. 2 на Протокол 4.

При жалбите, повдигащи оплаквания в областта на гражданската и административноправната материя, преобладаващи са нарушенията на чл. 6, т. 1 – десет на брой, следвани от правото на мирно ползване на собствеността – четири.

В осем от решенията е установено нарушение и на чл. 13 във връзка с някое от основните права, за които е констатирано, че са били погазени.

Ако се направи анализ по текстове (а не по материя), **най-често е констатирано нарушение на чл. 6, т. 1 както в нейните гражданскоправни и административни аспекти (10 нарушения), така и в наказателноправните ѝ аспекти (4 нарушения)**. При това в няколко случая Европейският съд е установявал по две и повече самостоятелни нарушения на правото на справедлив процес – по жалбата *Николова и Вандова срещу България*⁹ – две нарушения (ограничаване на достъпа до делото поради наличието на документи, съдържащи класифицирана информация; липса на публичност при постановяване на решението и липса на достъп до делото 5 години), а по жалбата *Фазлийски срещу България*¹⁰ – три нарушения (равенство на средствата, достъп до съд, публичност на съдебното решение). По шест от делата нарушенията са установени в рамките на съдебно производство пред административен съд, а в останалите осем дела по равно са установени нарушения на правото на справедлив процес в неговите наказателни и гражданскоправни аспекти.

С оглед многообразието на отделните хипотези на чл. 6 се наблюдават и различни нарушения, установени от Съда – ограничаване на достъпа до съд¹¹, обхват на съдебния контрол¹², нарушаване на гаранциите на справедливия процес¹³ нарушаване на презумпцията за невинност¹⁴, неизпълнение на съдебно решение¹⁵, неприключване на делото в разумен срок¹⁶.

⁹ *Nikolova and Vandova v. Bulgaria* (жалба № 20688/04), 17.12.2013 г.

¹⁰ *Fazliyski v. Bulgaria* (жалба № 40908/05), 16.04.2013 г.

¹¹ *Petko Petkov v. Bulgaria* (жалба № 2834/06), 19.02.2013 г.; *Nikolay Dimitrov v. Bulgaria* (по. 2) (жалба № 30544/06), 8.01.2013 г.; цитираното по-горе *Фазлийски срещу България*.

¹² *Ivan Stoyanov Vasilev v. Bulgaria* (жалба № 7963/05), 4.06.2013 г.

¹³ *Dimitar Krastev v. Bulgaria* (жалба № 26524/04), 12.02.2013 г.

¹⁴ Цитираното по-горе *Гуцанови и др. срещу България*.

¹⁵ *Stoyanov and Tabakov v. Bulgaria* (жалба № 34130/04), 26.11.2013 г.

¹⁶ *Aleksandrovi v. Bulgaria* (жалба № 42983/04), 22.01.2013 г.; *Zhelev v. Bulgaria*

Налице са достатъчно основания да се предположи, че последната категория нарушения вече няма да бъдат установявани в практиката на Европейския съд през следващите години, поради което **е възможно чл. 6 да отстъпи „първенството“ на друг текст, по който Съдът продължава да установява по няколко нарушения. Това е чл. 5 – правото на свобода и сигурност.** Въпреки промените в националното законодателство през над 20-годишния период от влизането в сила на ЕКПЧ за България все още отделни правни норми не съответстват на стандартите на Конвенцията или биват тълкувани прекомерно стеснително и формалистично от съдилищата. Така се стига до допускане на множество нарушения на правото на свобода и сигурност. През 2013 г. Европейският съд е установил **10 нарушения на различните хипотези на чл. 5** – по две на чл. 5, т. 1, б. „а“ и „f“, т. 3, 4 и 5. Почти всички са от категорията на т.нар. „повтарящи се“ – т.е. те вече са били констатирани и в предходни години от Съда, но съответните национални институции не са отчели това обстоятелство.

Повтарящи се проблеми констатираме и в почти всички решения на Европейския съд, с които той установява нарушения на чл. 3 от Конвенцията – липса на ефективно разследване при оплаквания за неоправдана употреба на сила, нечовешко или унижително отнасяне от страна на полицията¹⁷.

Същата констатация е относима и към нарушенията на правото на мирно ползване на собствеността по чл. 1 от Протокол 1 – както във връзка със сериозните проблеми по повод създадената правна несигурност на земеделската реституция и реституцията на горите¹⁸, така и с неизпълнението или забавеното изпълнение на съдебно решение, с което се признава право на собственост или вземане на жалбоподателите¹⁹.

Ако трябва да посоча **решението, което по мое мнение е най-значимо** от гледна точка на целените бъдещи промени в законодателството, и преди всичко – в практиката на националните власти, бих поставила на първо място това, постановено по жалбата **Гуцанови и други срещу България**. То е знаково в няколко аспекта. Самият факт, че Съдът го е разгледал с приоритет (жалбата е регистрирана през 2010 г.), показва особената важност на проблемите, които се повдигат в него. Нещо

(жалба № 39143/06), 15.01.2013 г.; *Pashov and Others v. Bulgaria* (жалба № 20875/07), 5.02.2013 г.; *Bashikarova and others v. Bulgaria* (жалба № 53988/07), 5.02.2013 г.

¹⁷ *Dimitar Shopov v. Bulgaria* (жалба № 17253/07), 16.04.2013 г.; *Velev v. Bulgaria* (жалба № 43531/08), 16.04.2013 г.; *Pashov and others v. Bulgaria* (жалба № 20875/07), 5.02.2013 г.

¹⁸ *Nedelcheva and others v. Bulgaria* (жалба № 5516/05), 28.05.2013 г.; *Hadzhigeorgievi v. Bulgaria* (жалба № 41064/05), 16.07.2013 г.

¹⁹ *Stoyanov and Tabakov v. Bulgaria* (жалба № 34130/04), 26.11.2013 г.; *Pashov and others v. Bulgaria* (жалба № 20875/07), 5.02.2013 г.

повече – в началото на своите мотиви той отбелязва, че е бил сезиран през 2010 г. от поредица от жалби по повод проведени шумни полицейски акции срещу известни личности и политици с отправени обвинения за извършени тежки умишлени престъпления, за които са давани публични изявления пред медиите от министри, прокурори и полицейски началници²⁰. Може да се предположи, че в решенията си и по тези жалби Съдът ще се позове именно на делото *Гуцанови* и ще установи нарушения, аналогични или подобни на горепосочения случай.

Второто по значимост решение – *Ненчева и др. срещу България*²¹, е свързано с бездействието на държавните органи и преди всичко – на изпълнителната власт, и с липсата на позитивни мерки от страна на държавата, довели до смъртта на 15 деца и юноши на възраст между 4 и 22 години, настанени в дома за деца с тежки умствени и физически увреждания в с. Джурково, община Лъки в Родопите. Съдът констатира, че делото се отнася до такава ситуация, опасна за живота на уязвими хора, поверени на грижите на държавата, за която властите са били напълно наясно и която може да се опише като национална драма (§ 122 от решението). Съдът изразява становище, че тези трагични обстоятелства надхвърлят случаите на обикновена професионална небрежност към здравето на един индивид или дори причинена смърт поради лекарска грешка. Налице са обстоятелства от обществен интерес и властите са имали задължението да предприемат спешно подходящи мерки за защита живота на децата, независимо от действията на техните родители, както и да предоставят обяснение за причините за смъртта и да ангажират евентуалната отговорност на виновните лица (§ 123 от решението).

Що се отнася до задължението на държавата да предприеме служебно разследване по повод случилите се събития, Съдът намира, че с оглед изключителността на обстоятелствата по това дело гражданскоправният път на защита, който съществува по националното законодателство и позволява на жалбоподателите да претендират обезщетение за неимуществени вреди, не може да отговори на изискванията на чл. 2. Съдът стига до извода, че държавата не е изпълнила своите задължения да защитава живота на уязвимите деца, поставени под нейна грижа, и не е създала ефективни процедурни механизми, годни да защитят обществения интерес, поради което е налице нарушение на чл. 2.

²⁰ В т. 8 от решението по делото *Гуцанови* Съдът отбелязва следното: „Съдът бе сезиран с поредица жалби вследствие от тези събития (№ 26966/10, *Масларова срещу България* (*Maslarova v. Bulgaria*); № 30336/10, *Алексей Петров срещу България* (*Aleksey Petrov (II) v. Bulgaria*); № 37124/10, *Костадинов срещу България* (*Kostadinov v. Bulgaria*); № 44885/10, *Цонев срещу България* (*Tsonev v. Bulgaria*); № 45773/10, *Петров и Иванова срещу България* (*Petrov and Ivanova v. Bulgaria*); № 55388/10, *Стоянов и други срещу България* (*Stoyanov and others v. Bulgaria*)“.

²¹ *Nencheva and others v. Bulgaria* (жалба № 48609/06), 18.06.2013 г.

Цялостният анализ на постановените решения, в които са установени нарушения на различни текстове от Конвенцията, навежда на обезпокоителната констатация, че **като че ли българските институции не предприемат никакви мерки, чрез които да ограничат възможността за допускане на подобни нарушения в други случаи.** Всяко дело се възприема само за себе си, следи се единствено да бъде своевременно изплатено присъденото обезщетение и нещата приключват до тук. Съдилищата решават следващите подобни казуси, без да отчитат констатациите на Съда по предходни жалби. Иначе не може да се обясни формалистичното прилагане на буквата на закона в случаите на: забрана за пътуване поради ненастъпила реабилитация на лицето след изтърпяната от него присъда²²; прекомерната продължителност на задържането на чужденец след издадена заповед за експулсиране в светлината на Директива 2008/115/ЕО (отнасяща се до максималната продължителност на задържането на чужденец с цел експулсирането му)²³.

Решения по допустимост

Тези решения обикновено остават „извън светлината на прожекторите“. За тях рядко се пише и почти няма коментари. В същото време в тях понякога се обсъждат изключително важни въпроси, които биха могли да ориентират практикуващите юристи имат ли основания да повдигат оплаквания по някои категории спорове; дали лицето, което претендира, че са нарушени правата му, има качеството на „жертва“, или не; как да проведат защитата на своите клиенти на национално ниво, за да могат евентуално в някакъв бъдещ момент да обосноват аргументирано и своите оплаквания пред Европейския съд. Анализът на някои от тях може да ни ориентира в каква насока да очакваме промени в практиката на тази институция. В тези решения „се оглеждат“ и грешките, които допускат адвокатите при формулиране на конкретните оплаквания в жалбите си до Страсбург. В някои от тях проличава липсата на убедителност и обоснованост на съдебния акт на самия Европейски съд.

Като че ли през 2013 г. проблемите, повдигнати в тази категория решения, са по-разнообразни и значими, отколкото в решенията по същество. Аз бих фокусирала вниманието само върху няколко от тях, без да ги подреждам по степен на важност.

На интересуващите се от **проблемите на гражданската конфискация**, свързани със *Закона за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност* (отм.), бих препоръчала да се запознаят детайлно с **решението Недялков и други срещу България**²⁴. От мотивите на Съда става ясно, че оплакванията

²² *Nasko Georgiev v. Bulgaria* (жалба № 25451/07), 3.12.2013 г.; *Milen Kostov v. Bulgaria* (жалба № 40026/07), 3.09.2013 г.

²³ *Amie and others* (жалба № 58149/08), 12.02.2013 г.; *Djalti v. Bulgaria* (жалба № 31206/05), 12.03.2013 г.

²⁴ Жалба № 663/11, Décision, Cour (Quatrième Section), 10.09.2013 г.

нята по тази категория дела попадат в приложното поле на гражданските аспекти на чл. 6, а не на наказателните, поради което не намират приложение някои специфични хипотези, като например позоваването на презумпцията за невиновност. Освен това проблем в светлината на чл. 6 представлява не самата процедура по налагане на обезпечителни мерки, защото тя се осъществява без уведомяването на съответното лице, срещу което се предприема. С оглед нейното предназначение Съдът не констатира несъответствие с чл. 6. Обаче **производството по обжалване на съдебния акт, с който се допуска обезпечението, следва да отговаря на изискванията за публичност на съдебното заседание и това изрично е отбелязано в мотивите на Европейския съд.** В конкретното дело той не установява нарушение на това правило, защото адвокатите не са направили изрично искане в жалбата си процедурата да бъде разгледана в открито заседание (макар че практиката е жалбите да бъдат разглеждани в закрито заседание). В решението се обсъждат и редица други въпроси по повод повдигнатите оплаквания, които не са предмет на настоящия анализ, но си заслужава да бъдат внимателно преценени.

Във връзка със **защитата на правото на собственост при наличието на конкуренция между правата на отделния индивид и на обществото, когато проблемите са свързани с опазването на околната среда,** Съдът последователно прокарва позицията си за предимството на интересите на обществото. Това особено отчетливо проличава в решението по допустимост по делото ***Краи 2000 ООД и др. срещу България***, което бе качено на сайта на Европейския съд неотдавна, макар че официално носи дата 17 декември 2013 г.²⁵ Дружеството жалбоподател повдига оплаквания по чл. 1 от Протокол 1 за това, че след като придобило собственост върху земеделски имот през 90-те години на територията на природен парк Странджа, получило разрешение за строеж на курортен комплекс, извършило сделки и продало проектираните апартаменти на 50 лица (отделните жалбоподатели), даденото му разрешение за строеж било отменено, а построените до този момент няколко жилищни сгради били разрушени. Съдът изтъква, че никой не оспорва правото на собственост върху имота на дружеството. Обаче то още при закупуването му е било информирано за наличието на ограничения за застрояване, тъй като е било в сила постановление на Министерския съвет в този смисъл, прието преди датата на сделката. Обстоятелството, че дружеството не е изчакало приключването на съдебната процедура по обжалване на строителните книжа и разрешението за строеж, а е направило предварителни инвестиции, не може да бъде вменено във вина на властите, поради което и вложените средства в проектиране и строителство, от които впоследствие то е било лишено, не попадат под защитата на чл. 1 от Протокол 1. Що се отнася до купувачите на отделните обекти на собственост в бъдещите сгради, те не са се опита-

²⁵ Жалба № 49893/07, Décision, Cour (Quatrième Section), 17.12.2013 г.

ли да предявят искове срещу инвеститора – собственик, който им ги е продал, поради което жалбите им също са недопустими.

Решението по обединените за общо разглеждане две жалби на *Харакчиев и Тулумов*²⁶ дава основание да очакваме, че Европейският съд променя своята концепция относно характера на наказанието „доживотен затвор без право на замяна“ и съответствието му с чл. 3. Основното оплакване и в двете жалби е, че това наказание по своя характер представлява унижително и нечовешко третиране и противоречи на чл. 3 ЕКПЧ. Допреди няколко години Съдът поддържаше концепцията, че наличието на възможност за помилване, макар и да зависи от свободата на преценка на президента, е средство, чрез което може да се измени присъдата, поради което не е налице нарушение на чл. 3 ЕКПЧ. На 9 юли 2013 г. обаче Голямото отделение постанови решението си по делото *Винтер и др. срещу Обединеното кралство*²⁷. В него той прие, че всеки затворник има право да знае още в началния момент на осъждането си, че при определени условия той би имал право на преразглеждане на наложеното му наказание. Помилването е акт на благоволение, който може да бъде предоставен или не, без да са предвидени механизми за неговото оспорване или преразглеждане. Поради това то като институт не е достатъчно, за да отговори на стандартите на чл. 3 ЕКПЧ. В светлината на това решение българското правителство трябва да даде отговор на въпроса дали законът, уреждащ доживотния затвор без право на замяна, съответства на изискванията на чл. 3 ЕКПЧ. В този смисъл премахването на този вид наказание от проекта за нов Наказателен кодекс е в унисон с новите тенденции в наказателната политика и на практиката на Европейския съд по правата на човека.

Във връзка с правото на живот в неговите материални и процесуални аспекти бих фокусирала вниманието върху делото *Илинови срещу България*²⁸ по повод смъртта на 13-годишно момче, загинало в необезопасен трафопост. Жалбата е обявена за недопустима, тъй като родителите са сезирали Съда едва след окончателното прекратяване на досъдебното производство поради настъпването на абсолютната давност. От датата на постановлението за спиране на разследването (2001 г.) до този краен акт (2006 г.) те не са предприели никакви действия, нито са се опитали да осъдят дружествата, които са ползвали трафопоста, или пък държавата. Съдът намира, че това бездействие сочи по-скоро на загуба на интерес от страна на жалбоподателите. Обръщам внимание на това решение, защото **не са малко юристите, които са на мнение, че при едно неприключило с краен акт наказателно производство**

²⁶ Жалби № 15018/11 и 61199/12, Décision (partielle), Cour (Quatrième Section), 19.02.2013 г.

²⁷ *Vinter and others v. the United Kingdom* ([GC], жалби № 66069/09, 130/10 и 3896/10), 9.07.2013 г.

²⁸ Жалба № 23590/06, Décision, Cour (Quatrième Section), 9.04.2013 г.

все още е преждевременно да се депозира жалба, и когато наказателното производство бъде спряно (с най-различни мотиви, най-често – поради това, че извършителят е неизвестен), те изчакват да настъпи абсолютната давност, защото вероятно са убедени, че именно от този момент започва да тече 6-месечният срок. Тази позиция обаче е абсолютно погрешна.

Новият критерий за малозначителност на причинените вреди при наличието на нарушени права е приложен в делото *Георгиев срещу България*²⁹. На практикуващите юристи, особено в материята на административното правораздаване, е добре известен проблемът с отказа на съдилищата да присъждат адвокатско възнаграждение при отменени наказателни постановления, както и отхвърлянето на искове по ЗОДОВ за вреди от такива постановления поради липсата на изрична разпоредба в Закона за административните нарушения и наказания – от една страна. От друга страна се приема, че разноските (като своеобразна вреда) не са в пряка и непосредствена причинна връзка с наложената административна санкция, поради което не попадали в предметния обхват на Закона за отговорността на държавата. В цитираното по-горе решение оплакването е по повод отказа да бъдат възстановени разноски за адвокатско възнаграждение в размер на 65 лева след отменено наказателно постановление, с което на жалбоподателя е наложена административна санкция глоба. Изследвайки всички аспекти на правото на справедлив процес, както и възприетите критерии за допустимост във връзка с приложението на чл. 35, т. 3, „в“, Съдът намира, че на жалбоподателя не е бил отказан достъп до съд, че той е получил адекватна защита и че сумата на адвокатските разноски не е била значителна, поради което жалбата е обявена за недопустима на основание нововъведения критерий. Може само да се съжالياва, че е бил избран не особено подходящ случай, за да се повдигнат иначе доста сериозни оплаквания, които са свързани с празноти в законодателството и с една неприемлива, но утвърдила се практика на нашите съдилища.

Бих привлякла вниманието и върху практиката на Съда, която иначе не е нова, но някак убягва от вниманието, когато се подготвя жалба: **когато във вътрешното законодателство и практика липсва ефективно вътрешноправно средство за защита, началото на 6-месечния срок започва от момента на извършване на самото нарушение**. Става въпрос за незаконно претърсване и изземване на вещи, респективно – връщането им на трето лице вместо на техния собственик – *Делев срещу България*³⁰. В този смисъл Съдът вече се е произнасял в предходни свои решения – *Karamitrov and others v. Bulgaria*, жалба № 53321/99, § 71, 10.01.2008 г., и *Zlatev v. Bulgaria (dec.)*, жалба № 39964/03, 28.09.2010 г.. Анализът на три от подписаните приятелски споразумения привлича вниманието поради **сериозни пропуски в**

²⁹ Жалба № 15644/06, Décision, Cour (Quatrième Section), 5.11.2013 г.

³⁰ Жалба № 1116/03, Décision, Cour (Quatrième Section), 19.11.2013 г.

познаването на практиката на Съда и неправилно повдигнати оплаквания. Имам предвид решенията по три дела – *А. С. срещу България*³¹, *С. М. срещу България*³² и *С. Л. и др. срещу България*³³. Общото между тях е, че всички момичета стават жертва на отвлечане, малтретиране и групово изнасилване. Оплакванията и в трите жалби (подготвени от двама различни адвокати и отнасящи се до два различни и самостоятелни престъпни акта) са само за прекомерната продължителност на наказателния процес срещу извършителите и липсата на ефективно вътрешноправно средство за защита. В тези случаи обаче **правилната квалификация е за нарушаване на процесуалните аспекти на чл. 3** (поради неизпълнението на позитивните задължения на държавата да извърши ефективно разследване) **и за правото на неприкосновеност на личния живот, а едва на следващо място са оплакванията за нарушенията на чл. 6, т. 1 и чл. 13**. Съдът задава въпросите си на правителството именно в светлината на спазване задълженията на държавата по чл. 3, чл. 8 и чл. 13, след което са подписани приятелски споразумения между страните.

Същевременно не бих искала да премълчавам **все по-голямата непредвидимост на Съда, липсата на последователност в неговата практика, предявяването на изисквания за изчерпване на теоретично съществуващи средства за защита, макар и доказали своята неефективност, проявата на своеобразен „двоен стандарт“ при преценката за наличие или липса на нарушение в зависимост от държавата, срещу която е повдигнато оплакването**. В отделни решения на Съда е изместен акцентът на оплакването в търсенето на възможности да бъде обявено то за недопустимо³⁴ или са премълчани съществени факти и обстоятелства, изтъкнати от жалбоподателя, а твърденията на правителството, макар и неподкрепени с доказателства, са приемани за достоверни³⁵.

С пълна сила важи констатацията от предходните години, че Съдът е редуцирал правото на справедлив процес единствено до проблемите, свързани с достъпа до съд и до неизпълнението на влязло в сила решение, а в отделни случаи е склонен да се произнесе и при нарушаването на принципа на правната сигурност. Всички останали въпроси, които се включват в съдържанието на това право и фигурират в коментарите по приложението на ЕКПЧ и в анализите на практиката на самия съд, са тотално елиминирани. Стига се дотам, че за правилна се приема позицията на националния съд дори и в случаи, когато тя е в явно противоречие с националния закон. В стремежа си да не извежда функциите на национален съдебен орган и да не се гледа на него като на четвърта инстанция, Съдът премина в обратната крайност, ограничавайки откъд

³¹ Жалба № 78390/11, Décision, Cour (Quatrième Section), 25.06.2013 г.

³² Жалба № 78421/11, Décision, Cour (Quatrième Section), 25.06.2013 г.

³³ Жалба № 8981/10, Décision, Cour (Quatrième Section), 14.05.2013 г.

³⁴ Жалба № 5044/04, Décision, Cour (Quatrième Section), 28.05.2013 г.

³⁵ Жалба № 8321/11, Décision, Cour (Quatrième Section), 12.02.2013 г.

необходимото приложното поле на чл. 6. Имам странно усещане, че е възприета политика да се обявява за недопустима всяка една жалба, по която е имало съдебно производство, преминало през две или три инстанции, независимо от вида и характера на оплакванията, ако те се отнасят до административна или гражданска материя. Вероятно е дошло времето да се предложи изменение на чл. 6, т. 1 и гражданите и адвокатите да са наясно, че оплаквания за правото на справедлив процес могат да се повдигат само ако е налице неизпълнение на влязло в сила решение в полза на жалбоподателя, но срещу държавна (или общинска) институция, както и в отделни хипотези на ограничаване на достъпа до съд и на нарушаване принципите на правна сигурност. Във всеки случай все по-големи стават съмненията, че като че ли формализмът превзема тази институция, особено когато оплакванията не засягат драстично основни права.

Вярно е, че на Европейския съд не може да се гледа като на месия, нито той следва да бъде натоварван със свръхнадежди и очаквания, а не следва и да му се възлагат непосилни задачи и неприсъщи функции и възможности (макар мнозинството от хората да го възприемат именно като такава институция). Но, изправен между претенциите за ненамеса във вътрешните работи на правителствата и нарастващия брой жалби на техните граждани, Съдът е все повече склонен да прави компромиси, които помрачават неговия блясък и накърняват авторитета му.